

Розділ I

Якби хліб не підгорів, це була б геть інша історія.

Якби кухарчин син напередодні не повернувся додому так пізно, якби кухарка не знала, що він звивався навколо тієї панянки драматургині, якби не лежала без сну, непокоячись за його безсмертну душу й оплакуючи майбутні долі потенційних онуків, якби вона не була така втомлена й неуважна — то хліб не підгорів би й усі подальші лиха могли трапитися в якомусь іншому будинку, а не в Каса-Ордоньо, на якійсь іншій вулиці, а не на Кає-де-Дос-Сантос.

Якби того ранку дон Маріус нахилився, щоб поцілувати дружину в щоку, перш ніж узятися за буденні справи, це була б щасливіша історія. Якби він їй сказав: «Любонько моя, голубонько моя, красуне моя», якби помітив блакитний лазурит у неї у вухах чи квіти, які вона розставила в коридорі, якби дон Маріус не ігнорував дружину, аби якомога швидше поїхати до стаєнь Ернана Саравії, щоб оглянути коней, яких ніколи собі не дозволить, — можливо, донья Валентина не завдала б собі клопоту спускатися на кухню і подальша трагедія натомість стекла б до канави й покотилася б собі до моря. І тоді найбільшим горем стала б миска моллюсків, що на вигляд були немов пригнічені.

Донью Валентину виховали двійко холодних відсторонених батьків, які до неї мало що відчували, окрім ледь помітного розчарування її непоказною вродою і малою імовірністю знайти гарну партію. Вона й не знайшла. Дон Маріус Ордоньо

володів статками, що танули на очах, землями, де росли неродючі оливкові дерева, і зграбним, але невибагливим будинком на одній із найліпших вулиць у Мадриді. Він був кращим за те, на що Валентина, зі своїм непримітним посагом і ще непримітнішим лицем, могла сподіватися. Що ж до Маріуса, колись він уже був одружений з рудоволосою заможною спадкоємицею, яка за кілька днів після весілля потрапила під бричку й була затоптана на смерть, тож він залишився без дітей і жодної копійки її батьківських грошей.

У день весілля Валентина прикрасила волосся гребенями зі слонової кістки та фатою із золотавого мережива. Дон Маріус, дивлячись у каламутне дзеркало, підперте до стіни в передпокої, сам здивувався тому нападу жаги, що його охопив, підігрітий, напевно, сповненими надії очима нареченої, а може, і власним відображенням у весільному одязі. Утім, імовірно, ним рухали п'яні вишні, які він наминав цілий ранок, запихаючи за щоки й повільно ковтаючи, щоб уникати балачок із новоспеченим тестем. Тієї ночі від пристрасті він накинувся на свою наречену, шепочучи їй на вуха вірші, але спромігся лише на кілька незграбних здригань, а тоді йому запаморочилося в голові й він вивернув ті напівпрожовані тільця п'яних вишень на всю шлюбну постіль, яку Валентина протягом довгих тижнів вишивала своїми руками.

У наступні місяці й роки вона майже тужливо згадувала ту ніч, позаяк Маріусове підігріте вишнями завзяття було єдиним виявом пристрасті чи й узагалі інтересу, який він коли-небудь демонстрував. І хай вона на правду просто змінила одну позбавлену любові домівку на другу, це не означало, що жінці перестало бракувати любові. Донья Валентина не знала годящого імені для палкого бажання, яке відчувала, і гадки не мала, як його вгамувати, тож заповнювала свої дні, нервуючи нечисленну прислугу невпинними зауваженнями, та й жила собі в неослабному невдоволенні.

Саме тому вона спускалася того ранку на кухню — навіть не раз, а двічі. Кухарка робилася дедалі неухважнішою, відколи стало відомо про одержимість її сина драматургинею Кітерією Ескарсеґою, тож донья Валентина неодмінно мусила щоранку перевіряти, як вона там. Того ранку, коли вона спустилася сходами, відчуваючи, як навколо наростає жар, її привітав виразний запах підгорілого хліба, і жінка мало не знепритомніла від утіхи, що має гарний привід добряче побуркотіти.

Але кухарки там не було.

Валентина намірилась її почекати, пітніючи від жару грубки, а гнів у ній люто закипав, породивши красномовну тираду про кухарчине марнотратство, невігластво та й загалом про характер. Зненацька нагорі лунко постукали у двері, а Валентина знала, що то міг бути хтось, кому заманулося побалакати з чоловіком про його оливи. То могло навіть бути запрошення — мало ймовірно, звичайно, але годі й самої надії, аби змусити жінку ворухитися. У Каса-Ордоньйо не було більше нікого, хто відчинив би двері. Чоловік чітко дав зрозуміти: вони не можуть дозволити собі додаткову прислугу, тож Валентині взагалі пощастило, що кухарка й посудниця допомагають поратися з господарством. Нічого не залишалось, тільки відсунути вбік свою лють і потупцяти нагору сходами, витираючи рукавом вологе чоло.

Маршуючи сходами назад із запханим до рукава непрочитаним листом від батька, донья Валентина почула, що кухарка з приводу чогось бідкається кругленькій приземкуватій посудниці, яка смерділа сирістю й завжди шпорталася маєтком — якщо не вайлуватими ногами, то допитливим поглядом.

— Агедо, — увірвалася на кухню Валентина, її голос аж вібрував від передчуття порядної гарненької сварки, — поясни мені, чого це ти надумала розбазарювати статки мого чоловіка та мій час, знову спаливши хліб?

Кухарка зиркнула на неї тьмяними набряклими очима, червоними від плачу через дурника сина, а тоді перевела погляд на стіл посеред кухні, куди поставила хліб на чорній пательні.

Ще й не подивившись туди, Валентина збагнула, як шаріється цілим тілом, передчуття власного приниження її накривало, наче несподіваний шторм. Хліб лежав собі золатою подушечкою на своєму чавунному ложі, з витягнутим вершечком, блискучий, рум'яно-коричневий, ідеально піднятий та ідеально спечений.

Донь Валентині закортіло перевірити буханку, тицьнути в неї пальцем та оголосити брехухою. Вона бачила цей самий хліб хвилину тому — чорний, зіпсований, з округлою скоринкою, потрісканою від жару. І вона знала, *знала*, що це не інша хлібина, яку витягнули з грубки на заміну першій, адже впізнала чавунну пательню з трохи пом'ятим краєм.

Це неможливо. Її не було лише кілька хвилин. «Вони влаштували якийсь фокус, — подумала Валентина, — ця дурноверха кухарка й дурноверха кухонна дівка намагаються роздрочити мене, спровокувати й перехитрити». Вона не зробить їм такої приємності.

— Ти вже спалювала хліб, — безтурботно повела вона далі, — і я не маю жодного сумніву, що зробиш це знову. Попіклуйся, щоб обід поспів до столу вчасно.

— А дон Маріус обідатиме вдома, сеньйоро?

Валентина помірковувала, чи не дати самовдоволеній кухарці ляпаса.

— Я не думаю, — величаво озвалася вона. — Але до мене приєднуються двоє друзів. Що ти готуєш?

— Свинину, сеньйоро. Як ви й просили.

— Ні, — виправила її Валентина. — Я замовляла куріпку. А свинину, звичайно, на завтра.

Кухарка знову подивилася на неї твердим, як дві вуглини, поглядом.

— Авжеж, сеньйоро.

Валентина чудово знала, що замовляла свинину. Вона запланувала їжу для домашніх на цілий тиждень, як робила завжди. Але слід нагадати кухарці, що тут господиня вона і її ніколи не виставляли на посміховисько.

Коли донья Валентина подалася геть, Люсія обскувала куріпку, слухаючи, як кухарка розгнівано щось бурмоче, відкладає вбік рагу зі свинини та грюкає баняками й пательнями. Здійняла справжню бучу, але свинину без проблем можна залишити на завтра. Паскудний настрій Атеді ще дужче зіпсувала поведінка донь Валентини. Люсія майже зраділа цьому. Розгнівана Атеда була кращим товариством, аніж пригнічена Атеда.

Однак вічно нещасна донья Валентина заражувала все навкруги, і щоразу, коли вона з'являлася на кухні, Люсія непокоїлася, що від її квасної пики звурдиться молоко або погниють овочі. Тітка давно її попереджала, що деякі люди приносять із собою злигодні, наче негоду, і розповідала історію Марти Сан-Карлос: ошукана своїм коханим, вона вирушила прогулятися тінистими стежками біля Королівського Алькасару та плакала так довго й невтішно, що до неї приєдналися пташки. А після цього довгими роками всіх, хто приходив до тих садків і чув пташиний спів, огортав глибокий смуток. Принаймні так стверджувала Люсіна тітка.

Коли дівчина побачила підгорілу хлібину, то, довго не думаючи, провела над нею рукою і проспівала слова, яких її навчила тітка: «Aboltar казал, aboltar mazal» (змінa декорацій, змінa долі). Проспівала дуже ніжно. Це була не зовсім іспанська, адже й Люсія не зовсім іспанка. Та донья Валентина нізащо не впустила б її до цього будинку, ба навіть до темної, спекотної, зовсім без вікон, кухні, якби винюхала, що вона єврейка.

Люсія знала, що слід остерігатися, але складно було не вчинити чогось, що давалося так просто, коли все інше таке тяжке.

Щоночі спала на долівці в підвалі, на кавалку зі старого ганчір'я, зшитого докупи, а замість подушки підкладала мішечок борошна. Прокидалася до світанку та йшла в холодний провулок до вітру, а тоді поверталася й розкладала вогонь, перед тим як вирушити набирати води з фонтану на Пласа-дель-Аррабаль, де зустрічала інших посудниць, прачок і просто дружин, віталася, наповнювала відра й тягнула їх на плечах назад до Кає-де-Дос-Сантос. Ставила воду на вогонь, вибирала з проса жучків і бралася за щоденну хлібину, якщо про це ще не попіклувалася Атеда.

Ходити на базар годилося кухарці, та відколи її син закохався в ту показну драматургиню, саме Люсія брала маленьку ташку з грошима й обходила ятки, намагаючись знайти щонайвигіднішу ціну на ягнятину, голівки часнику та ліщину. Торгуватися не вміла, тож іноді, повертаючись до Каса-Ордоньйо, якщо помічала, що вона сама на порожній вулиці, трусилася кошиком та наспівувала: «Onde iras, amigos toparas» (де підеш, друзів знайдеш) — і замість шістьох яєць з'являлася дюжина.

Коли мати ще була жива, то попереджала Люсію, мовляв, вона забагато прагне, а винила в цьому те, що дівчинка народилася у день смерті третьої дружини короля. Коли королева померла, придворні билися об стіни, а їхнє голосіння чутно було в цілому місті. Оплакувати покійників не годилося; казали, буцімто це заперечує диво воскресіння. Але зі смертю королеви все було інакше. Містяни мали оплакувати її скін, а погребальна процесія була видовищем, зіставним хіба з похоронами її пасинка Карлоса, що віддав Богові душу раніше того самого року. Перший плач Люсії, коли вона прийшла в цей світ, змішався зі слізьми, що їх пролив за покійною королевою кожний *madrileño*^{*}.

— Це тебе заплутало, — казала їй Бланка. — Ти подумала, що плачуть через тебе, і це додало тобі забагато амбіцій.

Якось, попри тітчині застороги проти таких штук, Люсія спробувала заспівати ту саму пісеньку про дружбу власне монетам. Ташка радісно закалатала, утім, коли дівчина захлала руку всередину, її щось укусило. Вискочило дванадцяттеро мідних павуків, що кинулися навтьоки. Довелося поспівати над сиром, капустою і мигдалем, щоб відшкодувати втрачені гроші, та Атеда однаково назвала її безмозкою і нетямущою, щойно побачила мізерний уміст кошика. Ось куди заводять амбіції.

Коли Люсія розповіла про це, тітка Хуаліт лише розреготалася:

— Якби дрібка магії могла зробити нас багачами, твоя мати померла б у палаці, повному книжок, а мені не довелося б злягатися, аби потрапити до цього ошатного будинку. Тобі пощастило, що тебе просто павук вкусив.

Тітка навчила її складати слова з тих листів, що надходили з-за моря, але мелодію Люсія завжди вигадувала сама. Пісеньки просто виникали в голові, ноти приємно бриніли на язичку: щоб подвоїти цукор, коли на більше не було грошей, щоб розпалити вогонь, коли згасли вуглини, щоб виправити хліб, у якого геть згорів верхечок. Невеличкі способи відвернути невеличкі халепи, зробити довгі робочі дні трохи стерпнішими.

Дівчина не могла дізнатися, що донья Валентина того ранку вже навідувалася на кухню, чи того, що господиня вже бачила на пательні згорілий хліб. Дарма що Люсія народилася з певними талантами, передбачення не було одним із них. Вона не мала хисту до видінь чи трансів. Не бачила майбутнє у візерунках розсипаної солі. Якби бачила, то знала б, що хлібові варто дати спокій і краще стерпіти розгнівану донью Валентину, ніж наразитися на її небезпечну зацікавленість.

* Мадридець (ісп.). — Тут і далі прим. пер.